

Kazimierz Korzan

Koszty procesu z udziałem kuratora

Palestra 12/2(122), 22-31

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Koszty procesu z udziałem kuratora

Gdy w procesie działa kurator nasuwają się na tle stosowania przepisów o kosztach¹ następujące wątpliwości:

- 1) jakiemu kuratorowi przysługuje zwolnienie od kosztów sądowych?
- 2) czy i kiedy kurator może być obciążony kosztami procesu?
- 3) czy należne mu wynagrodzenie za sprawowanie funkcji kuratora przyznaje sąd, który go ustanowił, czy też sąd procesowy?

Ad 1. W procesie cywilnym występują zarówno kuratorzy prawa materialnego, jak i różnego rodzaju kuratorzy procesowi. Występują oni bądź w charakterze strony, bądź obok niej.

Do kuratorów procesowych, którzy działają w charakterze strony, zalicza się:

- 1) kuratora w sprawie o ustalenie lub zaprzeczenie ojcostwa (art. 84 § 2 k.r.o., art. 454 § 1 i art. 456 § 2 k.p.c.);
- 2) kuratora ustanawianego w celu przeprowadzenia postępowania o unieważnienie uznania (art. 82 § 3 k.r.o. oraz art. 454 § 3 k.p.c.);
- 3) kuratora w sprawie o rozwiązanie przysposobienia w razie śmierci przysposabiającego w toku postępowania (art. 125 § 2 k.r.o. i art. 456 § 2 zdanie ostatnie k.p.c.);
- 4) kuratora w sprawie o unieważnienie małżeństwa po jego ustaniu (art. 447 § 1 i art. 448 § 1 k.p.c.);
- 5) kuratora w sprawach o ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa (art. 447 § 2 i 448 § 2 k.p.c.);
- 6) kuratora ustanawianego w toku procesu o unieważnienie małżeństwa (art. 19 § 1 k.r.o. oraz 450 § 3 k.p.c.).²

Wszyscy ci kuratorzy zawsze występują po stronie pozwanej. Po stronie powodowej zaś kurator procesowy może wystąpić wówczas, gdy zostanie ustanowiony do zastępstwa np. kuratora spadku, syndyka masy upadłości z powodu sprzeczności interesów, nieobecności itp.

Pośród kuratorów prawa materialnego pozycję strony zajmuje tylko kurator spadku.³

Pozostali kuratorzy prawa materialnego i procesowego (np. kurator ustanawiany dla nieobecnego lub dla osoby niezdolnej procesowo⁴) nie wstępują do

¹ Mam tu na myśli art. 98—124 k.p.c., ustawę z dn. 13.VI.1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 24, poz. 110), zwaną dalej przepisami o kosztach, oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 13.VI.1967 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 24, poz. 111), cytowane w dalszym ciągu artykułu jako rozporządzenie.

² Bliżej o tym K. Korzan: Kurator w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1966, s. 25—27 i 149—161.

³ Na temat materialnoprawnego charakteru czynności kuratora spadku patrz K. Korzan: op. cit., s. 47 i 51.

⁴ Por. w związku z tym K. Korzan: op. cit., s. 106—148.

sprawy na miejsce strony, lecz działają obok niej. Stroną zawsze jest w tych wypadkach osoba reprezentowana przez kuratora, a nie kurator.⁵

Rozróżnienie powyższych grup kuratorów ma istotne znaczenie dla dalszych rozważań nad postawionym wyżej pytaniem.

Artykuł 5 ust. 1 przepisów o kosztach stanowi, że do uiszczenia kosztów sądowych obowiązana jest strona, która wnosi do sądu pismo podlegające opłacie lub powodujące wydatki. Wynika z tego, że kurator prawa materialnego i procesowego nie zajmujący stanowiska strony nie ponosi zamiast niej kosztów sądowych. Koszty te pokrywa ta strona, a nie kurator.⁶ Omawiany kurator może jedynie — w sytuacji przewidzianej w art. 113 k.p.c. — żądać zwolnienia jej od tych kosztów.

Kuratorzy zajmujący stanowisko strony również nie są zobowiązani do osobistego ponoszenia kosztów.

Kuratorów procesowych zwalnia od tego obowiązku art. 111 § 1 pkt 5 k.p.c. Powołany artykuł odnosi się tylko do kuratorów procesowych występujących w charakterze strony.⁷ Inni kuratorzy (jak to już wyżej zostało zaznaczone), z braku przymiotu strony (art. 5 ust. 1 przep. o kosztach), nie są zobowiązani do ponoszenia kosztów sądowych.⁸

Artykuł 111 § 1 pkt 5 k.p.c. używa ogólnego sformułowania „kurator wyznaczony przez sąd (...) dla danej sprawy”. Nie można jednak wyłącznie na tej podstawie wyciągać wniosku (w oderwaniu od treści art. 5 ust. 1 przep. o kosztach), że omawiane zwolnienie odnosi się do wszystkich kuratorów procesowych. Przyjęcie takiego wniosku doprowadziłoby do przysłowiowego *qui pro quo*, wyrażającego się w założeniu, że art. 111 § 1 pkt 5 k.p.c. zwalnia kuratora procesowego, nie występującego w charakterze strony, od kosztów, do uiszczenia których nie jest w ogóle zobowiązany.

Art. 111 § 1 pkt 5 k.p.c. dotyczy zwolnienia kuratora procesowego (będącego stroną) od kosztów innych niż przeznaczone na jego wynagrodzenie. Zajęcie odmiennego stanowiska prowadziłoby do nie nadającego się do przyjęcia poglądu, że gdyby wymieniony kurator nie był zwolniony od kosztów (art. 111 § 1 pkt 5), to musiałby złożyć zaliczkę na pokrycie własnych należności.

Zaakcentowania wymaga jednak fakt, że zwolnienie od kosztów, o którym mowa w powołanym przepisie, obejmuje — m. in. — również wydatki przeznaczone na wynagrodzenie innego kuratora. Potrzeba ustanowienia takiego kuratora, pociągająca za sobą wspomniany wydatek, zachodzi wtedy, gdy kurator procesowy występujący w charakterze strony wytacza powództwo np. przeciwko osobie nie mającej zdolności procesowej (art. 69 k.p.c.), nie znanej z miejsca pobytu (art. 143 k.p.c.) itp.

⁵ K. Korzan: op. cit., s. 24—27 oraz tegoż autora artykuł pt.: Zastępstwo strony przez kuratora w postępowaniu cywilnym, NP 1964, nr 5, s. 503 i n.

⁶ Podobnie H. Behrman: Jakiej kategorii kuratorów przysługuje uwolnienie od kosztów sądowych na zasadzie art. 3 pkt 2 przepisów o kosztach sądowych, „Polski Proces Cywilny”, 1933, nr 13, s. 411—413 oraz B. Dobrzański: Glosa do orzeczenia SN z dn. 21.X.1949 r. C 220/49, PiP 1950, nr 7, s. 128 i n.

⁷ Chodzi tu o stronę w szerokim znaczeniu, a więc o kuratora, który zajmuje miejsce każdego uczestnika postępowania w rozumieniu art. 27 ust. 1 przepisów o kosztach.

⁸ Odmienny pogląd wypowiedzieli: H. Behrman: op. cit., s. 411—413 oraz A. Wolter: Czy kurator, wyznaczony na podstawie art. 36 kod. cyw. pol., korzysta ze zwolnienia od kosztów sądowych, przewidzianych w art. 3 przep. o kosztach sądowych, PPC 1936, s. 182. Twierdzili oni bowiem, że zwolnienie od kosztów sądowych obejmuje wszystkich kuratorów procesowych.

Z tych też chyba względów T.G. w artykule pt. „O właściwą wykładnię art. 153 § 4 k.p.c.” (NP 1964, nr 10, s. 62) stwierdził bez bliższego uzasadnienia, że omawiane zwolnienie dotyczy kosztów, które się wykłada nie tylko „za”, ale i „na” kuratora.

Inaczej przedstawia się sprawa, jeśli chodzi o kuratora spadku. Jego funkcje sprowadzają się głównie do działalności pozasadowej. Tego rodzaju działalność wypływa z potrzeby prawidłowo pojętej ochrony całości spadku w rozumieniu art. 666 § 1 i art. 667 § 2 k.p.c. Czynności procesowe kurator spadku podejmuje tylko ubocznie, a mianowicie wtedy, gdy zajdzie konieczność wytoczenia powództwa lub gdy zostanie on pozwany przez osobę trzecią itp.⁹ Nie można zatem uznać go za kuratora ustanawianego „dla danej” sprawy w rozumieniu powołanego art. 111 § 1 pkt 5 k.p.c. Nie uznawał go również za takiego B. Dobrzański¹⁰ na tle poprzednio obowiązującego stanu prawnego. Z tych względów kurator spadku nie korzysta ze zwolnienia określonego w art. 111 § 1 pkt 5 k.p.c.¹¹ Przed wejściem w życie nowych przepisów o kosztach nie uiszczał on jednak opłat ze względu na art. 79 dotychczasowych przepisów o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, który go od tych opłat zwalniał.¹²

Obowiązujące obecnie przepisy o kosztach nie zawierają odpowiednika art. 79. W związku z tym kurator spadku obowiązany jest uiszczać nie tylko wpis za sprawowanie nadzoru nad zarządem spadku (art. 38 przep. o kosztach), ale i pełne koszty w razie wytoczenia przez niego powództwa — tak samo jak każda inna strona. Koszty te wykłada z majątku spadkowego.¹³ Jeżeli kurator nie może pokryć z zarządzanego spadku kosztów sądowych z braku środków, może się domagać zwolnienia od tych kosztów na zasadach ogólnych.

Ustawodawca, zwalniając procesowego zajmującego stanowisko strony od kosztów sądowych (art. 111 § 1 pkt 5 k.p.c.), wprowadził wyjątek od ogólnej zasady obciążania kosztami strony procesowej (art. 5 ust. 1 przepisów o kosztach), ale z kosztów tych nie zrezygnował.

Z mocy art. 111 § 2 k.p.c., jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej, wydatki za takiego kuratora ponosi tymczasowo:

- a) strona, dla której kurator został ustanowiony, a gdyby to nie było możliwe,
- b) strona, która swym wnioskiem lub swą czynnością spowodowała ustanowienie kuratora,
- c) w pozostałych zaś wypadkach — Skarb Państwa.

ad a). Strona, dla której ustanowiono kuratora procesowego mającego charakter strony, tylko wyjątkowo — praktycznie rzecz biorąc — poniesie wymienione wydatki. Nastąpi to mianowicie wówczas, gdy np. kurator spadku — jako samoistna strona — nie może reprezentować nie zidentyfikowanych spadkobier-

⁹ W związku z szerokim zakresem działania kuratora spadku por. K. Korzan: op. cit., przypis 2, s. 47, 51.

¹⁰ B. Dobrzański: op. cit., s. 128 i n.

¹¹ Podobnie B. Dobrzański (op. cit., s. 128 i n.) na tle dotychczasowego stanu prawnego.

¹² Chodzi tu o ustawę z dn. 30.XII.1950 r. — przepisy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 1961 r. Nr 10, poz. 57 z późniejszymi zmianami). Zgodnie z art. 85 teje ustawy kurator spadku opłacał jedynie cały wpis stosunkowy za każdy rok trwania nadzoru (w wysokości oznaczonej w tym przepisie) i ponosił wydatki, od których nie był zwolniony.

¹³ Wskazuje na to także art. 38 ust. 2 przepisów o kosztach.

ców¹⁴, których majątkiem z mocy art. 666 § 2 k.p.c. zarządza, z powodu sprzeczności interesów (art. 98 k.r.o.) albo przemijającej przeszkody (np. dłuższej choroby), troska zaś o całość zarządzanego majątku wymaga wytoczenia powództwa. W takich okolicznościach może dojść do ustanowienia kuratora *ad hoc* w celu podjęcia przezeń niezbędnych w tym względzie czynności procesowych. W podobnej sytuacji może okazać się konieczne ustanowienie kuratora procesowego dla zajmujących stanowisko strony: syndyka masy upadłości, wykonawcy testamentu, zarządcy zajętej nieruchomości (art. 931 § 2 k.p.c.), zarządcy ustanawianego w trybie zabezpieczenia powództwa (art. 757 k.p.c.) oraz nadzorcy z art. 34 § 2 prawa układowego. W sytuacjach wyżej wskazanych kurator procesowy zajmie stanowisko strony, działając na rzecz osoby, do reprezentowania której go powołano, inaczej bowiem nie mógłby z takim skutkiem jak ona działać. W omawianych zatem sytuacjach za kuratora procesowego zajmującego pozycję strony poniesie tymczasowo — w myśl art. 111 § 2 k.p.c. — wydatki strona, dla której wymienionego kuratora ustanowiono (np. syndyk masy upadłości itp. z majątku przez siebie zarządzanego).

ad b). Niemożność pokrycia wydatków przez „stronę”, dla której kuratora ustanowiono, zachodzi wówczas, gdy np. powództwo zostało wytoczone przeciwko kuratorowi z powodu śmierci osoby, której postępowanie dotyczy. Dla przykładu wystarczy tu wymienić kuratora z art. 447 § 1 i 2 k.p.c. w sprawie o ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa. Kurator wypełnia wtedy lukę wynikłą z utraty (przez śmierć) osobowości małżonka i wskutek tego jest jego zastępcą w znaczeniu *alter ego*. W charakterze strony występuje tu kurator, a nie zmarły. O zmarłym jako „stronie” można mówić, w omawianej sytuacji, tylko w cudzysłowie dla podkreślenia, że kurator działający z pozycji strony podejmuje czynności ze skutkiem bezpośrednim (art. 95 § 2 k.c.) w cudzym imieniu, a nie w imieniu własnym. Ściśle rzecz biorąc, „strona, dla której kuratora ustanowiono” (w rozumieniu art. 111 § 2 k.p.c.), z powodu śmierci nie istnieje. Nie ma więc obiektywnej możliwości pokrycia wydatków. Kurator procesowy zaś występujący w charakterze strony zwolniony jest — jak wiadomo — od wymienionych wydatków. W tych i podobnych wypadkach wydatki poniesie strona, która swym wnioskiem lub swą czynnością spowodowała ustanowienie kuratora.¹⁵

ad c). Jeżeli wydatku nie może ponieść strona, dla której kuratora ustanowiono, ani strona, która swym wnioskiem lub swą czynnością spowodowała ustanowienie kuratora (np. z powodu zwolnienia jej przez sąd od kosztów), wydatek taki poniesie tymczasowo Skarb Państwa.

Skarb Państwa ponosi również wydatki w sprawie, w której powód jest zwolniony od kosztów sądowych, nie ma zaś podstaw uzasadniających zobowiązanie strony przeciwnej do ich uiszczenia. Ma to miejsce np. w sprawie o ustalenie ojcostwa wytoczonej przeciwko kuratorowi wskutek śmierci domniemanego ojca (art. 84 § 2 k.r.o.).

¹⁴ Jeżeli spadkobiercy są zidentyfikowani, a tylko nie znani z miejsca pobytu, ustanawia się dla nich kuratora z art. 143 k.p.c., a nie kuratora spadku (por. K. Korzan: *op. cit.*, s. 126 i n.).

¹⁵ Jeżeli np. kurator w procesie o unieważnienie małżeństwa wytoczonym po śmierci małżonka (art. 447 § 1 k.p.c.) złoży wniosek o przesłuchanie świadka zamiejscowego, wydatki związane z przesłuchaniem tego świadka (art. 4 pkt 2 przepisów o kosztach) w myśl art. 111 § 2 k.p.c. (inaczej więc niż to ma miejsce w sytuacji określonej w art. 41 przep. o kosztach) poniesie strona, która swym wnioskiem lub swą czynnością spowodowała ustanowienie wymienionego kuratora.

Przez obciążenie Skarbu Państwa tymczasowym ponoszeniem wydatków za kuratora (art. 111 § 2 k.p.c.) ustawodawca umożliwia dochodzenie wymiaru sprawiedliwości w sytuacji, gdy żadna ze stron — z przyczyn wyżej przedstawionych — wydatków ponieść nie może.

Z mocy art. 11 ust. 1 przepisów o kosztach sąd w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji powinien obciążyć wymienionymi kosztami przeciwnika, jeżeli istnieją ku temu podstawy, przy odpowiednim zastosowaniu zasad obowiązujących przy zwrocie kosztów procesu.

Zgodnie z cytowanym art. 11 ust. 2 koszty nie obciążające przeciwnika ściąga się z roszczenia zasądzonego na rzecz strony zastąpionej przez kuratora albo z innego majątku tej strony. Praktycznie rzecz biorąc, tego rodzaju ściągnięcie będzie wchodziło w grę w zupełnie wyjątkowych wypadkach, a mianowicie wtedy, gdy kurator procesowy występujący w charakterze strony działa — w opisanej wyżej sytuacji — na rzecz kuratora spadku, wykonawcy testamentu np. z powodu sprzeczności interesów itp. Mimo że w omawianym wypadku kurator procesowy realizuje przedstawicielstwo ustawowe z pozycji strony, wszelkie roszczenia zasądzone są od i na rzecz zastąpionego kuratora spadku, wykonawcy testamentu (por. art. 780 k.p.c.)¹⁶ itp. Jeżeli zatem kosztami sądowymi nie zostanie w końcowym orzeczeniu obciążony przeciwnik (art. 11 ust. 1), to istnieje możliwość ściągnięcia omawianych kosztów z roszczenia zasądzonego na rzecz np. wykonawcy testamentu jako strony reprezentowanej przez ustanowionego, w wymienionych warunkach, kuratora procesowego, a w braku takiego roszczenia — z majątku zarządzanego przez tegoż wykonawcę testamentu (art. 11 ust. 2).

Inaczej przedstawia się sprawa, gdy w miejsce osoby zmarłej wstępuje kurator procesowy w charakterze strony. Kuratorzy tego typu — jak już wyżej stwierdzono — występują wyłącznie po stronie pozwanej. Od osoby, którą „zastępuje” wymieniony kurator, ściągnięcie kosztów sądowych po zakończeniu procesu jest nie możliwe, gdyż osoba ta w istocie rzeczy (wskutek śmierci) nie istnieje. Poza tym we wszystkich wymienionych wyżej wypadkach wstąpienia kuratora w miejsce osoby zmarłej chodzi o roszczenie niemajątkowe. To samo odnosi się do sprawy o ustalenie ojcostwa wytoczonej przeciwko kuratorowi powołanemu z mocy art. 84 § 2 k.r.o. Jeżeli nawet sąd ustali ojcostwo, to również i w tym wypadku nie można ściągnąć nie uiszczonych kosztów sądowych, gdyż nie zasądza się alimentów. Po śmierci domniemanego ojca nie jest dopuszczalne — jak wiadomo — rozstrzygnięcie o roszczeniach majątkowych związanych z żądaniem ustalenia ojcostwa z udziałem kuratora.¹⁷

W przedstawionych więc wyżej wypadkach Skarb Państwa nie tylko początkowo, ale także ostatecznie ponosi koszty sądowe. Uwagi te odnoszą się do sytuacji, gdy strona powodowa zwolniona jest od kosztów sądowych. Jeżeli bowiem uiszcza ona te koszty, problem ich ściągnięcia w trybie art. 11 w ogóle nie powstaje.

Ad 2. Z dotychczasowych rozważań wynika, że koszty sądowe z mocy art. 5 przep. o kosztach obciążają stronę, a nie kuratora, który nie zajmuje stanowiska strony. Kuratorzy procesowi występujący w charakterze strony również osobiście kosztów sądowych nie ponoszą. Tymczasowo wydatki za nich pokrywają osoby wymienione w art. 111 § 2 k.p.c., które to wydatki w ostatecznym wyniku łącznie z opłatami rozlicza się w trybie art. 11 przepisów o kosztach.

¹⁶ Podobnie przedstawia się zagadnienie przy kurateli z art. 84 § 2 k.r.o. Kurator powołany na podstawie tego przepisu jest również stroną, ale ustala się ojcostwo zmarłego, a nie kuratora (por. K. Korzan: Kurator w postępowaniu cywilnym, s. 26 i n.).

¹⁷ Por. orzeczn. SN z dn. 24.IX.1960 r. CR 447/60, NP z 1962 r. nr 7—8, s. 1078.

Jeśli chodzi o kuratora spadku, to koszty sądowe — w braku zwolnienia — pokrywane są z majątku zarządzanego przez tegoż kuratora. Można — innymi słowy — powiedzieć, że zarówno kuratorzy prawa materialnego, jak i kuratorzy procesowi (bez względu na to, czy występują w charakterze strony, czy też obok niej) są zwolnieni od osobistego ponoszenia kosztów sądowych. Wypowiedź ta nie dotyczy sytuacji z art. 103 i 110 k.p.c. (o czym niżej).

Przechodząc do omówienia kosztów procesu, podkreślić należy, że art. 98 § 1 k.p.c. — zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik — zobowiązuje do zwrotu tych kosztów przeciwnikowi stronę przegrywającą, z wyjątkowym odstępstwem od tej zasady na rzecz zasady zawinienia, w sytuacji przewidzianej w art. 102 k.p.c.

W tym stanie rzeczy kuratorzy prawa materialnego i procesowego występujący obok strony nie ponoszą kosztów procesu. Jeśli chodzi o kuratora spadku zajmującego stanowisko strony i zastępującego go kuratora procesowego w wypadkach wyżej opisanych, to zasądzone od tego kuratora koszty procesu (podobnie jak koszty sądowe) pokrywane są z majątku zarządzanego przez tegoż kuratora spadku. To samo odnosi się do kuratorów procesowych wstępujących w miejsce syndyka masy upadłości, wykonawcy testamentu, zarządcy zajętej nieruchomości, zarządcy ustanowionego w trybie zabezpieczenia powództwa oraz nadzorcy z art. 34 § 2 prawa układowego.

Zagadnienie komplikuje się dopiero wtedy, gdy powództwo jest skierowane przeciwko kuratorowi z powodu śmierci osoby, której postępowanie dotyczy (np. w sprawie o ustalenie ojcostwa osoby zmarłej — art. 84 § 2 k.r.o.).

Mimo braku wyraźnego zwolnienia przez k.p.c. kuratorów od kosztów procesu (odmiennie niż ma to miejsce w przepisach o kosztach w odniesieniu do opłat i wydatków) nie można uznać, że w razie przegrania procesu przez kuratora *ad actum* koszty należy zasądzić od niego jako od strony procesowej, gdyż doprowadziłoby to do nie zamierzonych przez ustawodawcę wyników. Kurator musiałby bowiem uiścić koszty ze swego majątku, gdyż osoba, na miejsce której wszedł z powodu jej śmierci, nie istnieje i wskutek tego ściągnięcie od niej kosztów nie może już wchodzić w rachubę.

Zasada odpowiedzialności za wynik* w stosunku do pozwanego działającego osobiście tłumaczy się tym, że jego postępowanie jest z reguły przyczyną wytoczenia powództwa, gdyż nie spełnił on w czasie właściwym swego zobowiązania, oraz dalszego procesu, gdyż nie uznał powództwa przy pierwszej czynności procesowej.

Inaczej przedstawia się sprawa, gdy stroną pozwaną w procesie jest kurator z powodu śmierci osoby, której postępowanie dotyczy, a więc w sprawach takich, jak np. o zaprzeczenie ojcostwa męża matki w razie jego śmierci, o rozwiązanie przysposobienia w wypadku śmierci przysposabiającego w toku postępowania itp.¹⁸

Ze względu na swoją sytuację wymieniony kurator nie ma — inaczej niż działający osobiście pozwany — decydującego wpływu na wytoczenie powództwa i na dalszy bieg sprawy. W szczególności nie może on, na zasadach swobodnej dyspozycji, zapobiec wytoczeniu powództwa przez jego uznanie ze skutkiem bezpośrednim dla zmarłego.¹⁹ Przeciwnie, obowiązkiem jego jest prowadzenie procesu do końca, wykazywanie słabych punktów w twierdzeniach strony powodowej, wskazywanie dowodów w celu obalenia tych twierdzeń itp. W tym stanie rzeczy prze-

¹⁸ Bliżej o tego typu kuratorach — patrz. K. Korzan: op. cit., s. 149—160.

¹⁹ Por. K. Korzan: op. cit., przypis 2, s. 77 i n.

granie w omawianych wypadkach przez kuratora procesu nie jest wynikiem niewykonania przez niego obowiązków wypływających z prawa materialnego. Brak jest zatem przesłanki, która leży u podstaw art. 98 § 1 k.p.c., do zasądzenia od takiego kuratora kosztów procesu.²⁰

W świetle powyższych wywodów łatwo zauważyć, że żaden z kuratorów prawa materialnego lub procesowego nie zwraca ze swego majątku stronie wygrywającej poniesionych przez nią kosztów procesu, które obejmują również koszty sądowe.

Zajęcie odmiennego stanowiska nie dałoby się pogodzić z zasadą odpłatności funkcji kuratora (art. 179 § 1 k.r.o.).

Inaczej przedstawia się sprawa, gdy kurator nie dopełnia obowiązków należytej obrony. W wypadku takim sąd może włożyć na kuratora występującego w charakterze strony (art. 103 k.p.c.) lub kuratora nie będącego stroną (art. 110 k.p.c.) obowiązek zwrotu kosztów procesu wywołanych jego rażąco winą albo też niesumiennością lub oczywiście niewłaściwym — w rozumieniu art. 103 — postępowaniem.²¹ Obciążenie kuratora kosztami procesu na podstawie art. 103 i 110 k.p.c. nie wyłącza jego odpowiedzialności cywilnej za szkodę wyrządzoną stronie nienależytą obroną.²²

Podkreślić nadto trzeba, że kurator prawa materialnego i kurator procesowy, nie zajmujący stanowiska strony, nie mają roszczenia do kosztów zasądzonych od przeciwnika.²³

Jeżeli zaś kurator jest stroną w procesie, to roszczenie jego sprowadza się do należnego mu wynagrodzenia za sprawowanie funkcji kuratora i poniesionych osobiście wydatków np. na honorarium adwokackie itp.

Ad 3. Przy kurateli (odmiennie niż przy opiece — art. 162 § 1 k.r.o.) obowiązuje zasada odpłatności funkcji kuratora (art. 179 § 1 k.r.o.).²⁴

Kurator, nie będąc zobowiązany do zwrotu kosztów przeciwnikowi, ma prawo do wynagrodzenia za sprawowanie czynności w danej sprawie bez względu na wynik, jakim się ona zakończyła.²⁵

Bezpłatność kurateli jest przewidziana tylko wówczas, gdy nakład pracy kuratora jest nieznaczny, a sprawowanie kurateli czyni zadość zasadom współżycia społecznego (art. 179 § 2 k.r.o.).

Art. 179 § 1 k.r.o. stanowi, że organ państwowy, który ustanowił kuratora, przyznaje mu wynagrodzenie.

Kurator prawa materialnego zastępuje reprezentowanego w procesie w ramach wykonywania ogólnego obowiązku pieczy nad osobą i majątkiem kuranda.²⁶

Wynagrodzenie wymienionego kuratora — zgodnie z art. 179 § 1 k.r.o. ustala sąd, który go ustanowił, a więc sąd opiekuńczy.

Należność za zastępstwo w procesie jest składnikiem ogólnego wynagrodzenia, jakie mu przysługuje w związku z działalnością pozaprosesową. Może mu być ona

²⁰ Identyczny pogląd w stosunku do kuratora o ustalenie ojcostwa domniemanego ojca w razie jego śmierci wypowiedział I. Ignatowicz na tle art. 47 § 3 k.r. (patrz Komentarz do kodeksu rodzinnego, wyd. II, s. 483).

²¹ Tak też M. Waligórski: *Proces cywilny, funkcja i struktura*, Warszawa 1947, s. 131, a na tle procedury austriackiej — H. W. Fasching: *Komentarz zu den Zivilprozessgesetzen*, Wiedeń 1962, s. 171.

²² Bliżej o tym K. Korzan: *op. cit.*, s. 96—100.

²³ Podobnie H. W. Fasching: *op. cit.*, s. 171.

²⁴ Zasadę odpłatności wyraża również § 10 austr. ZPO w odniesieniu do kuratora występującego w postępowaniu cywilnym.

²⁵ Tak też H. W. Fasching: *op. cit.*, s. 165 (pod rządem austriackiej ZPO).

²⁶ Por. K. Korzan: *op. cit.*, s. 35 i 55.

przyznana jednorazowo za całokształt czynności pozaprosesowych i podejmowanych w procesie, np. za występowanie w ściśle określonej sprawie przed sądem.

Jeżeli sąd opiekuńczy przyzna kuratorowi prawa materialnego odrębne wynagrodzenie za zastępstwo w procesie przed jego zakończeniem, to w razie wygrania procesu przez stronę reprezentowaną przez tego kuratora zwrot wspomnianego wynagrodzenia, jako faktycznie poniesionego wydatku wchodzącego w skład kosztów sądowych, powinien być zasądzony od przeciwnika na podstawie art. 98 § 1 i 2 k.p.c.

Sąd procesowy nie może przyznać kuratorowi prawa materialnego wynagrodzenia za zastępstwo z braku ku temu podstaw prawnych. Jak wiadomo, działalność kuratora prawa materialnego w procesie wchodzi w zakres jego podstawowej funkcji przedstawicielstwa ustawowego.²⁷ Sąd opiekuńczy sprawuje nadzór nad jego działalnością. Brak jest zatem podstawy prawnej do uznania, że sąd procesowy jest uprawniony do decydowania o wynagrodzeniu kuratora. Gdyby tak było, to mogłoby dojść do tego, że obok wynagrodzenia przyznanego przez sąd procesowy kurator otrzymałby dodatkowo wynagrodzenie za tę samą czynność od sądu opiekuńczego. To samo dotyczy *mutatis mutandis* kuratora spadku, o wynagrodzeniu którego decyduje sąd spadku jako sąd nadzorujący, a nie sąd opiekuńczy (art. 666 § 1 k.p.c.). Zwrot tego wynagrodzenia w ramach kosztów procesowych powinien być zasądzony na jego rzecz jako strony procesowej, a jeżeli przyznane mu wynagrodzenie pobrał już wcześniej z zarządzanego spadku, to zasądzone w ten sposób wynagrodzenie w procesie powinien zwrócić na konto spadkobierców,²⁸ których spadkiem zarządza; sąd spadku w ramach ogólnego nadzoru powinien nad tym czuwać, a jeśli tego nie dopilnuje, spadkobiercy po objęciu spadku mogą żądać zwrotu.

Prawo do wynagrodzenia przewidzianego w art. 179 § 1 k.r.o. mają wszyscy kuratorzy prawa materialnego, łącznie z kuratorami *ad actum*, o których mowa w art. 180 § 2 k.r.o. Ponieważ kurator procesowy jest również kuratorem *ad actum* w rozumieniu art. 180 § 2 k.r.o., może on na podstawie art. 179 § 1 k.r.o. (podobnie jak przy kurateli prawa materialnego) domagać się takiego wynagrodzenia, zwłaszcza że kurator procesowy jest uznawany za kuratora prawa materialnego powołanego wyłącznie do działania w procesie.²⁹

Z dotychczasowych wypowiedzi wynika, że należne kuratorowi prawa materialnego wynagrodzenie zawsze przyzna ten sąd, który go ustanowił, bez względu na to, czy działa on w procesie, czy też poza nim.

Jeżeli kuratora procesowego ustanowił sąd procesowy, to również ten sąd, a nie sąd opiekuńczy (jak to już wyżej zaznaczono) przyznaje mu — zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 179 § 1 k.r.o. — wynagrodzenie za zastępstwo w danej sprawie.

Powstaje kwestia, czy sąd procesowy przyznaje wynagrodzenie kuratorowi procesowemu również wtedy, gdy ustanowił go inny sąd, tj. sąd opiekuńczy³⁰ albo sąd powiatowy „nieprocesowy”, np. w sytuacji przewidzianej w art. 447 § 1 k.p.c. itp.

Należy tu rozróżnić dwa okresy: przed i po wejściu w życie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dn. 31.I.1961 r. w sprawie określenia wysokości ryczałtu za dokonywanie oględzin i stawek należności kuratorów oraz warunków ich przyznawania i wypłaty (Dz. U. Nr 13, poz. 67).

²⁷ K. Korzan: op. cit., s. 55.

²⁸ Kurator spadku jest reprezentantem spadkobierców, którzy spadku nie objęli, a nie — jak dawniej — masy spadkowej. Por. w związku z tym K. Korzan: op. cit., s. 28.

²⁹ K. Korzan: op. cit., s. 52.

³⁰ Mam tu na myśli kuratorów występujących w charakterze strony w razie jej śmierci.

Przed wejściem w życie powołanego rozporządzenia art. 33 § 1 p.o.p.c.³¹ przewidywał jednolity system postępowania. Zgodnie z jego treścią należne każdemu kuratorowi wynagrodzenie obowiązywał był przyznawać ten sąd, który go ustanowił. Jednakże mimo jasno brzmiącego tego przepisu orzecznictwo SN co do tego, kto ma decydować o wynagrodzeniu kuratora procesowego, nie było jednolite.

W nie opublikowanym orzeczeniu z dn. 7.X.1952 r. C 1229/51 Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że „ustalenie i przyznanie wynagrodzenia kuratorowi małoletniego za obronę jego interesów, skoro kurator został ustanowiony przez władzę opiekuńczą, a nie w trybie art. 153 d.k.p.c., należy do tejże władzy.”³²

W orzeczeniu z dn. 6. XI.1953 r. Sąd Najwyższy C 1366/53 zakwestionował wprawdzie właściwość sądu procesowego w omawianej kwestii, lecz utrzymał w mocy rozstrzygnięcie tego sądu, jako merytorycznie słuszne.

Natomiast w orzeczeniu z dn. 20.I.1956 r. CZ 226/55³³ Sąd Najwyższy już wyraźnie podał, że wynagrodzenie kuratora oznacza sąd procesowy, jeżeli wysokość wynagrodzenia nie została wcześniej określona przez władzę opiekuńczą. F. Szczepański³⁴ poszedł jeszcze dalej twierdząc, że sąd merytoryczny uprawniony jest do rozstrzygnięcia o wysokości wynagrodzenia dla wszystkich kuratorów procesowych bez względu na to, przez kogo zostali ustanowieni.

Wątpliwość w tym względzie rozstrzygnął § 4-cyt. rozp. Ministra Sprawiedliwości z dn. 31.I.1961 r. przez stwierdzenie, że wypłata przyznanego kuratorowi wynagrodzenia następuje na podstawie postanowienia sądu rozpoznającego sprawę.

Przeniesienie na sąd procesowy prawa decydowania o omawianym wynagrodzeniu dotyczy tylko kuratorów procesowych ustanawianych przez inny sąd niż sąd procesowy. Jeżeli kuratora procesowego ustanowił sąd procesowy, to ten sąd (a nie sąd opiekuńczy, o czym wyżej) przyznaje mu wynagrodzenie nie z mocy § 4 powołanego rozporządzenia, lecz na podstawie art. 179 § 1 k.r.o.

Podobnie kompetencje sądu procesowego w tej kwestii ujmuje § 10 austr. ZPO. W systemie prawa austriackiego rozszerzenie uprawnień sądu procesowego do rozstrzygnięcia o kosztach kuratorów — nie tylko ustanawianych przez sąd merytoryczny, ale i kuratelarny — występujących w określonej sprawie cywilnej nastąpiło po noweli z dn. 6.XII.1955 r. Przed nowelą prawo decydowania sądu rozpoznającego sprawę o wynagrodzenie kuratora (tak samo jak i u nas przed wejściem w życie rozp. Ministra Sprawiedliwości z dn. 31.I.1961 r.) ograniczało się do kuratorów ustanawianych przez sąd procesowy. Kuratorzy powoływani przez inny sąd odsyłani byli w sprawie rozszczenia o koszty do tego sądu.³⁵

Przepis § 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dn. 31.I.1961 r. nie odnosi się do kuratorów prawa materialnego. Wynika to z jego brzmienia w zestawieniu z § 3 tegoż rozporządzenia, a w szczególności z użytych w nim słów: „wysokość wynagrodzenia kuratorów ustanawianych w poszczególnych sprawach (...)” itd.

Reasumując, należy stwierdzić, że sąd procesowy od dn. 31.I.1961 r. uprawniony

³¹ Odpowiednikiem tego przepisu jest obecnie art. 179 § 1 k.r.o.

³² Cytuję wg M. Piekarskiego: Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu p.o.p.c. za okres ostatnich lat (część II: Kuratela, osoby prawne), PiP 1957, nr 11, s. 832.

³³ M. Piekarski: op. cit., s. 832.

³⁴ F. Szczepański: Kurator w procesie o zaprzeczenie ojcostwa, BMS 1957, nr 1, s. 27 i n.

³⁵ H. W. Fasching: op. cit., s. 171, 172.

jest do przyznania wynagrodzenia wszystkim kuratorom procesowym bez względu na to, przez jaki sąd zostali oni ustanowieni. Natomiast kuratorom prawa materialnego wynagrodzenie przyznaje zawsze ten sąd, który go na to stanowisko powołał. Po ostatniej kodyfikacji prawa cywilnego i procesowego w Polsce opisany wyżej stan prawny, wprowadzony rozporządzeniem Min. Spraw. z dn. 31.I.1961 r., nie uległ w omawianym zakresie zmianie.

Wysokość wynagrodzenia kuratorów podlega ustaleniu według przepisów rozp. Min. Spraw. z dn. 22.IV.1961 r. w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. Nr 24, poz. 118).

Wynagrodzenie kuratorów będących adwokatami nie może przekraczać stawek zasadniczego wynagrodzenia, a wysokość przewidzianego w tym rozporządzeniu wynagrodzenia innych kuratorów — 50% tych stawek (§ 3 rozp. Min. Spraw. z dn. 31.I.1961 r.).

Na postanowienie sądu określającego wysokość wynagrodzenia kuratora przysługuje stronom i kuratorowi zażalenie z mocy art. 22 ust. 1 przepisów o kosztach.³⁶

³⁶ Poprzednio na podstawie art. 18 ust. 3 dawnych przepisów o kosztach, którego odpowiednikiem jest obecnie art. 22 ust. 1 nowych przepisów o kosztach, Sąd Najwyższy przyznał biegłemu przed 1.I.1965 r. prawo do kwestionowania wysokości przyznanego mu wynagrodzenia (por.: orzec. SN z dn. 22.VIII.1952 r. C 1934/52, NP nr 8—9/53, s. 154; orzec. SN z dn. 19.X.1954 r. II CO 52/54, BMS nr 1/56, s. 48; PiZ, nr 20 z 1959 r., s. 7). Jakkolwiek wymienione orzecznictwo w stosunku do biegłego jest nieaktualne, gdyż zażalenie takie biegły może wnieść obecnie wprost na podstawie art. 934 § 1 pkt 5 k.p.c., to jednak można je wykorzystywać do uzasadnienia poglądu, że art. 22 ust. 1 przepisów o kosztach powinien być dla kuratora uznany za podstawę złożenia zażalenia na koszty, mimo że o tym art. 934 k.p.c. nie mówi, w omawianym bowiem zakresie kurator nie powinien być stawiany w sytuacji gorszej od biegłego. Zaskarżenie decyzji przyznającej koszty kuratorowi dopuszcza także procedura austriacka (patrz H. W. Fasching: op. cit., s. 174).

ZBIGNIEW ŁABNO

Odpowiedzialność zakładu pracy, banku oraz dłużnika innych wierzytelności i praw w postępowaniu egzekucyjnym

I

Niezmienną cechą polskiego cywilnego prawa procesowego, szczególnie okresu powojennego, jest jego odformalizowanie oraz dążenie do takiej konstrukcji przepisów, która by stworzyła jak najlepsze warunki do osiągnięcia tzw. prawdy obiektywnej.

Obie te tendencje są ze sobą organicznie powiązane. Na ich istnienie zwraca uwagę doktryna, podkreślając przy tym, że założeniem przeprowadzanych zmian w k.p.c. jest uproszczenie i przyspieszenie postępowania oraz zapewnienie sądowi